

Korrupsiyaning oldini olishda ta'limning roli

Professor-o'qituvchilar va xodimlar uchun

Bu modulda korrupsiya tushunchasi va uning ta'limdagi shakllarini, amaldagi qonunchilik talablarini, pora, bosim va hamkasb huquqbuzarligi holatlarida to'g'ri harakatni hamda kafedra xavf-xatarlar xaritasini o'rganasiz.

Qonunchilik — lex.uz bo'yicha

3 ta amaliy holat

Mini test — 5 savol

Glossariy (1/2)

Korrupsiya

Shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan shaxsiy yoki o'zga shaxslar manfaatini ko'zlab naf olish maqsadida qonunga xilof foydalanishi, shuningdek bunday nafni qonunga xilof taqdim etish (Qonun, 3-modda)

Pora

Xizmat vazifasini bajarish yoki bajarmaslik evaziga pul yoki boshqa qiymat berish yoki olish. **Pora olish** — JK 210-modda, **pora berish** — JK 211-modda

Manfaatlar to'qnashuvi

Shaxsiy manfaatdorlik lavozim majburiyatlarini lozim darajada bajarishga ta'sir ko'rsatayotgan yoki ko'rsatishi mumkin bo'lgan vaziyat (Qonun, 3-modda). **Masalan:** qabul komissiyasida qarindoshingiz nomzod bo'lishi

Xavf-xatarlar xaritasi

risk xaritasi

Korrupsiya ehtimoli yuqori jarayonlarni (imtihon, qabul, xaridlar) oldindan aniqlab, baholash vositasi (Qonun, 19¹–19²-moddalar)

Glossariy (2/2)

Xabar beruvchi*whistleblower*

Korrupsiya haqida xabar bergan shaxs. U va yaqin qarindoshlari davlat himoyasida, ma'lumotlari xizmat siri (Qonun, 28-modda)

Komplayens-nazorat

Davlat organlari va tashkilotlaridagi korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmasi (Qonun, 8³-modda)

Buyurtma asosida yozdirish*contract cheating*

Ishni pul evaziga boshqa odamga yozdirib, o'ziniki deb topshirish

Deepfake*soxta AI hujjat*

AI yordamida yaratilgan, haqiqiyga o'xshaydigan soxta hujjat, rasm yoki ovoz. **Masalan:** soxta diplom yoki imzo

Korrupsiya nima?

Umumiy ta'rif

Transparency International

Ishonib topshirilgan vakolatni **shaxsiy manfaat** yo'lida suiiste'mol qilish.

O'zbekiston qonuni

*"Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi
Qonun, 3-modda*

"Shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish."

Ta'limga tatbiqan

Imtihon, qabul, ilmiy daraja, byudjet va kadrlar bilan bog'liq suiiste'mollar.

E'tibor bering: qonun nafni **taqdim etishni** ham korrupsiya deb hisoblaydi. Ya'ni "minnatdorchilik" uchun pul uzatgan talaba ham korrupsiyaga qo'l urgan bo'ladi.

Ta'limdagi korrupsiyaning 5 turi

TUR

MISOL

1

Akademik korrupsiya

Diplom yoki ish sotib olish, imtihon javoblarini sotish, buyurtma asosida yozdirish

2

Ma'muriy korrupsiya

Lavozimga noqonuniy tayinlash, byudjet mablag'larini o'zlashtirish

3

Baholashdagi kamsitish

Tanishlarga yuqori, boshqalarga past baho qo'yish

4

Resurslarni o'zlashtirish

Muassasa texnikasi yoki ish vaqtidan shaxsiy maqsadda foydalanish

5

Tizimli bosim

Rahbarning noto'g'ri qaror qabul qilish uchun bosimi

Tasnif kurs uchun tuzilgan: amalda bitta holat bir nechta turga kirishi mumkin.

Huquqiy asoslar

MODDA	NIMA DEYILGAN	SIZ UCHUN MA’NOSI
3-modda	Korrupsiya va manfaatlar to’qnashuvi tushunchalari	Pora berish ham, olish ham — korrupsiya
21-modda	Manfaatlar to’qnashuvi yuzaga kelsa, xodim bevosita rahbarini darhol xabardor qiladi	Qarindosh yoki do’st ishtirokidagi qarorda — avval ayting
26-modda	Davlat organlari xodimlari korrupsiyaga undash holatlari va hamkasblarning huquqbuzarliklari haqida rahbarga yoki huquqni muhofaza qiluvchi organlarga xabar berishi shart ; bajarmaslik javobgarlikka sabab bo’ladi	Pora taklifi — jim turish mumkin emas
28-modda	Xabar beruvchi va yaqin qarindoshlari davlat himoyasida; ma’lumotlari xizmat siri; mehnat huquqlarini buzish taqiqlanadi	Xabar berganingiz uchun mehnat huquqlaringiz buzilmaydi
8 ³ -modda	Davlat organlari va tashkilotlarining komplayens va korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalari	Murojaat manzilingiz — komplayens-nazorat bo’limi
27-modda; JK 210 / 211	Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlik. Pora olish (JK 210) va pora berish (JK 211) — jinoiy javobgarlik; jazo holatlarga qarab Jinoyat kodeksida belgilanadi	Ikkala tomon ham javobgar

Manba: “Korrupsiyaga qarshi kurashish to’g’risida”gi O’zbekiston Respublikasi Qonuni (03.01.2017, O’RQ-419; 22.06.2026 dagi O’RQ-1155 bilan kiritilgan o’zgartishlar hisobga olingan) — lex.uz/acts/-3088008; O’zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi — lex.uz/acts/-111453. Tekshirildi: 11.09.2026.

Amaliy holat: “Halollik barometri”

HOLAT 1 — Pora taklif qilinganda

Yakuniy nazorat natijalari hali e’lon qilinmagan. Ishi **o’tish balliga yetmagan** talaba xonangizga kirdi va gapini tugatib, **stolga konvert qo’ydi**.

Muhim: “minnatdorchilik” deb atalgani uni sovg’aga aylantirmaydi. Baho evaziga beriladigan har qanday qiymat — korrupsiya (Qonun, 3-modda).

Talaba aytdi

“Ustoz, faningizdan o’tmasam, stipendiyadan ayrilaman. Shu bois minnatdorchilik bildirmoqchi edim.”

Siz nima qilasiz? Real hayotda qanday yo’l tutgan bo’lardingiz — shuni tanlang.

A

Konvertni olaman — bu shunchaki minnatdorchilik

B

Rad etaman, lekin hech kimga aytmayman

C

Konvertni olib, keyin rahbarga topshiraman

D

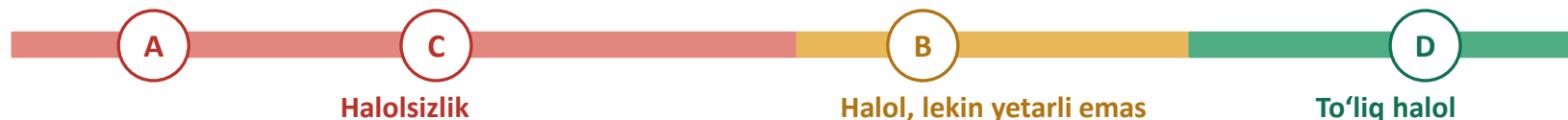
Rad etaman va darhol yozma xabar beraman

Muhokama: nega bunday vaziyatda “yo’q” deyish ham, xabar berish ham qiyin? **Variantlar tahlili — keyingi slaydda.**

Holat 1 — variantlar tahlili

Halollik barometri

Variantlar qayerda turadi

A

Konvertni olish

Baho evaziga naf olish — korrupsiya. Jinoiy javobgarlikka olib kelishi mumkin (JK 210-moddasi — pora olish).

Halolsizlik

B

Rad etib, hech kimga aytmaslik

Halol, lekin Qonunning 26-moddasi korrupsiyaga undash holatlari haqida xabar berishni talab qiladi. Talaba boshqa o'qituvchiga urinib ko'radi.

Yetarli emas

C

Konvertni olib, keyin topshirish

Konvertni qo'lga olganingiz sizni ham shubha ostiga qo'yadi. Dalil yig'ish — vakolatli organlarning ishi.

Xavfli

D

Rad etish va yozma xabar berish

Qonun talabi bajariladi, siz esa xabar beruvchi sifatida himoyadasiz (28-moddasi). Talabaga ham qonuniy yo'l ko'rsatiladi.

To'liq halol

QANDAY QILINADI

1

Qat'iy rad eting: konvertga tegmang; talabaga qonuniy yo'lni — qayta o'zlashtirishni ayting

2

Qayd eting: sana, vaqt, joy, taklif mazmuni va guvohlar

3

Darhol xabar bering: rahbaringizga yoki komplayens-nazorat bo'limiga yozma (26-moddasi)

XULOSA

Pora taklif qilinganda: **rad eting, qayd eting, xabar bering.**

Amaliy holat: “Halollik barometri”

HOLAT 2 — Rahbar bosim oʻtkazganda

Siz imtihon oʻtkazdingiz. Dekan **tavsiya qilgan talaba** mezonlar boʻyicha oʻta olmadi. Ertasiga dekan sizni xonasiga chaqirdi.

Muhim: talabaning ishi qayta koʻrilganda ham natija oʻzgarmadi. Uning uchun rasmiy qayta oʻzlashtirish tartibi mavjud.

Dekan xonasida aytdi

***“Mening tavsiya qilgan talabam yiqildi.
Unga qayta imtihon bering, aks holda dars
soatlaringizdan mahrum qilaman.”***

Siz nima qilasiz? Real hayotda qanday yoʻl tutgan boʻlardingiz — shuni tanlang.

A

Talabni bajaraman,
alohida qayta imtihon
beraman

B

Ogʻzaki rad etaman,
boshqa hech narsa
qilmayman

C

Rad etaman va bosimni
hamkasblarga aytib
yuraman

D

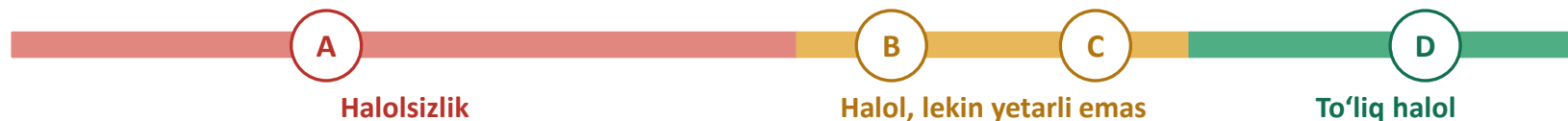
Yozma rad etaman va
komplayens boʻlimiga
murojaat qilaman

Muhokama: tahdid qilinganda sizni nima toʻxtatib qolishi mumkin? **Variantlar tahlili — keyingi slaydda.**

Holat 2 — variantlar tahlili

Halollik barometri

Variantlar qayerda turadi

A

Alohida qayta imtihon berish

Istisno — imtiyoz: boshqa talabalar uchun qoida boshqacha bo'lib qoladi.

Halolsizlik

B

Og'zaki rad etish

Iz qolmaydi: tahdid amalga ohsa, isbotlash qiyin.

Yetarli emas

C

Bosimni hamkasblarga aytib yurish

Norasmiy kanal: mish-mish tarqaladi, lekin himoya bermaydi.

Yetarli emas

D

Yozma rad etish va komplayensga murojaat

Bosim hujjatlashadi, siz qonun himoyasidasiz (28-modda).

To'liq halol

TO'G'RI YO'L — D VARIANT QANDAY BAJARILADI

1

Yozma javob bering: talaba umumiy tartibda — qayta o'zlashtirish orqali topshirishi mumkin

2

Bosimni qayd eting: sana, aytilgan so'zlar, guvohlar

3

Komplayens-nazorat bo'limiga murojaat qiling: xabar beruvchining mehnat huquqlarini buzish taqiqlangan (28-modda)

Amaliy holat: “Halollik barometri”

HOLAT 3 — Hamkasbda korrupsiya aniqlanganda

Talabalar sizga hamkasbingiz **imtihon savollarini pulga sotayotganini** aytishdi. Kecha o‘zingiz ham uning talabalardan pul yig‘ayotganini ko‘rdingiz.

Muhim: siz tergovchi emassiz. Sizda faqat o‘zingiz ko‘rgan va eshitgan faktlar bor.

Talaba aytdi

“Ustoz, hamma to‘lagan. To‘lamaganlar yiqiladi, deyishyapti.”

Siz nima qilasiz? Real hayotda qanday yo‘l tutgan bo‘lardingiz — shuni tanlang.

A

Hech narsa qilmayman
— bu mening ishim
emas

B

Hamkasbimni o‘zim
ogohlantiraman, shu
bilan cheklanaman

C

Talabalardan dalil yig‘ib,
o‘zim tekshiraman

D

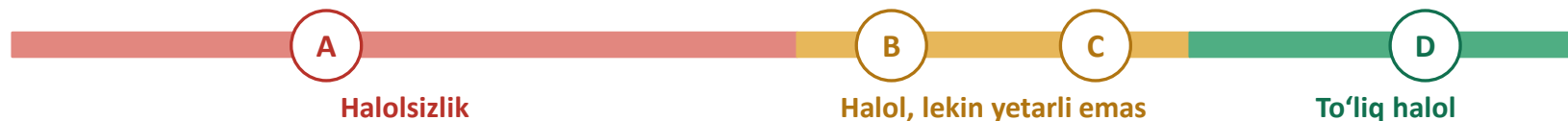
Bilgan faktlarimni
komplayens bo‘limiga
yozma xabar qilaman

Muhokama: hamkasb haqida xabar berish nega “sotqinlik” emas? **Variantlar tahlili — keyingi slaydda.**

Holat 3 — variantlar tahlili

Halollik barometri

Variantlar qayerda turadi

A

Hech narsa qilmaslik

26-modda xabar berishni talab qiladi; jim turish korrupsiyani davom ettiradi.

Halolsizlik

B

Hamkasbni o'zi ogohlantirish

Ogohlantirish dalillarni yo'q qilishga imkon beradi, huquqbuzarlik to'xtamaydi.

Yetarli emas

C

Dalil yig'ib, o'zi tekshirish

Tekshiruv — vakolatli organlarning ishi; talabalarni xavf ostiga qo'yasiz.

Yetarli emas

D

Faktlarni komplayensga yozma xabar qilish

Faktlar vakolatli joyga yetadi, ma'lumotlaringiz xizmat siri (28-modda).

To'liq halol

TO'G'RI YO'L — D VARIANT QANDAY BAJARILADI

1

Faktlarni ajrating: nimani o'zingiz ko'rdingiz, nimani boshqalardan eshitdingiz. Bila turib yolg'on xabar himoyalanmaydi

2

Yozma xabar bering: komplayens-nazorat bo'limiga yoki rahbaringizga (26-modda)

3

Mish-mish tarqatmang: o'zingiz tekshirmang va ogohlantirmang — bu ishni vakolatli organlar bajaradi

Kafedra xavf-xatarlar xaritasi

1 Imtixon o'tkazish va baholash

Xavf belgisi: bir xil talabalar uchun takroriy "istisnolar"

2 Talabalar bilan moliyaviy munosabat

Xavf belgisi: "sovg'a", pul yig'ish, xizmat evaziga to'lov so'rash

3 Magistratura va doktorantura qabuli

Xavf belgisi: muddatdan tashqari hujjat qabul qilish

4 Xodimlarni lavozimga tayinlash

Xavf belgisi: tanlovsiz tayinlash, qarindoshlik

5 Xaridlar va tender jarayoni

Xavf belgisi: bitta yetkazib beruvchiga takroriy buyurtma

6 Ilmiy ish va dissertatsiya tekshiruvi

Xavf belgisi: pul evaziga yozdirish, "kelishilgan" taqriz

Qonunga ko'ra (**19¹-modda**) davlat organlari va tashkilotlari korrupsiyaga oid xavf-xatari yuqori vazifalarini aniqlab, baholaydi. Kafedra xaritasi — shu ishning kafedra darajasidagi vositasi. Uni **yiliga kamida bir marta** yangilash tavsiya etiladi.

AI — ikki tomonlama ta'sir

AI — profilaktika vositasi

Plagiat aniqlash tizimlari

Imtihon monitoringi (AI-proctoring)

Shikoyat va xarajatlar tahlili

Ta'lim sifatini baholash

AI — yangi tahdid

AI yozgan matnni aniqlash qiyinlashuvi

Deepfake hujjatlar

Tizimga ruxsatsiz kirish

Reyting manipulyatsiyasi

Diqqat: AI-detektorlar ishonchli emas. Tadqiqotda ular ingliz tili ona tili bo'lmagan mualliflar yozgan matnlarning yarmidan ko'pini xato "AI yozgan" deb belgilagan. Detektor natijasi — **dalil emas, signal.**

5 amaliy tavsiya — o'qituvchi uchun

1

Anti-plagiat

Ishlarni anti-plagiat tizimidan o'tkazing. O'xshashlik foizi — plagiat emas: **manba ko'rsatilganini** tekshiring

2

AI-detektor

Natijani faqat **signal** deb qabul qiling: talaba bilan suhbatlashing, ish jarayonini tekshiring

3

Shaffof mezon

Baholash mezonlarini **oldindan** ochiq e'lon qiling

4

Kanalni bilish

Komplayens-nazorat bo'limi bilan bog'lanish yo'lini biling va undan foydalaning

5

Kundalik suhbat

Halollikni talabalar bilan **kundalik suhbat** mavzusiga aylantiring

Texnologiya yordam beradi, lekin **qarorni inson qabul qiladi.**

Xalqaro tajriba: Gonkong ICAC

Gonkongning Korrupsiyaga qarshi mustaqil komissiyasi (ICAC) 1974-yildan beri **uch yoʻnalishli strategiyaga** tayanadi:

1

Huquqni muhofaza qilish

Korrupsiya holatlarini tergov qilish
va javobgarlikka tortish

2

Oldini olish

Tizim va tartiblardagi korrupsiya
imkoniyatlarini bartaraf etish

3

Jamoatchilik taʼlimi

Odamlarning korrupsiyaga
munosabatini oʻzgartirish

Taʼlim korrupsiyaning ildiziga taʼsir qiladi. Bu kurs aynan shu — uchinchi yoʻnalishning bir qismi.

Uch modulni yakunlovchi umumiy xulosa

1 Halollik uch darajada quriladi

Shaxsiy, kasbiy va muassasa halolligi. To'rt ustun: **namuna, tizim, ta'lim, madaniyat.**

1-modul

2 Halollikni o'rgatish mumkin

ABCD tuzilmasi va faol metodlar: **case-study, rol o'yini, "1 daqiqalik yozuv".**

2-modul

3 Korrupsiya javobgarlikka olib keladi

Qonun **xabar berishni talab qiladi** va xabar beruvchini himoya qiladi.

3-modul

4 AI — ittifoqchi ham, xavf ham

Ochiq ayting, tekshiring; **detektor natijasi — dalil emas.**

1- va 3-modul

Halollik — bir martalik trening emas, balki kundalik qarorlar yig'indisi.

Shu haftada bitta qadam tanlang:

Kafedra xavf-xatarlar xaritasini tuzish

Komplayens bo'limi aloqasini yozib qo'yish

Talabalar bilan halollik haqida suhbat

Тест

Щелкните кнопку **Тест** для редактирования этого теста

Talaba sizga pul taklif qildi. Qonunning 26-moddasiga ko'ra nima qilish shart?

- ☐ Faqat talabaning ota-onasiga aytish
- ☐ Talabadan yozma tushuntirish olish
- ☐ Rad etib, hech kimga aytmaslik
- ☐ Rahbarga yoki huquqni muhofaza qiluvchi organga xabar berish